

POROČILA IN OCENE
RELAZIONI E RECENSIONI
REPORTS AND REVIEWS

IN MEMORIAM

**POROČILA
RELAZIONI
REPORTS**

Mateja Jemec Tomazin

PRVA MEDITERANSKA POLETNA ŠOLA TEORETSKE
IN APLIKATIVNE HUMANISTIKE
Portorož, 10. – 23. 6. 2006

Fakulteta za humanistične študije Koper in Znanstveno-raziskovalno središče Koper sta letos v Portorožu od 10. do 23. julija 2006 organizirala prvo poletno šolo, ki je kar kmalu dobila ime META humanistika. Vodilna tema je bila *"Pre-misliti Evropo: konstrukcije novega"*. Predavatelji so si skupaj z udeleženci postavljali vprašanja, povezana z aktualnim položajem Evrope in Evropske unije v svetu, njeno vlogo in vplivom danes in v prihodnosti. Udeleženci iz Slovenije, Hrvaške, Avstrije, Madžarske, Nemčije, Rusije, Poljske in tudi Turčije so opazovali, kako se je izvirna zamisel združene Evrope spreminjala skozi čas in pred kakšnimi novimi ter neizbežnimi izzivi globalizacije se nahaja danes. Veliko razprav in mnenj so vzpodbudile ekonomske in demografske spremembe, regionalni razvoj predvsem Slovenske Istre kot tipičnega primera večne medkulturnosti, potreba po (re)konstrukciji različnih identitet (religioznih, povezanih z razmerjem med islamom in krščanstvom, etničnih, kulturnih, nacionalnih in transnacionalnih oziroma medkulturnih), diskurzivne konstrukcije in njihove uresničitve. V dveh tednih pa smo organizatorji, predavatelji in udeleženci skušali najti odgovor na vprašanje, v katero smer naj gredo nove konstrukcije. Absolutnega odgovora seveda ni, so pa vsakdanja živahna razprava, zadovoljstvo tako predavateljev kakor udeležencev in mnoge dodatne prireditve pokazale, da je poletna šola začela pravo pot uspešnega medkulturnega dialoga.

Šola je vsebovala skupni plenarni del ter predavanja in delavnice v okviru treh vsebinskih sklopov: Antropološko-religiološko-kulturoloških vidikov EU, Ekonomsko-demogeografskih vidikov EU in Jezikovno-kulturnih vidikov EU. Predavatelji so bili uveljavljeni visokošolski učitelji iz slovenskih in tujih univerz ter priznani strokovnjaki za specifična vprašanja humanistike in družboslovja, med posebnimi gosti poletne šole pa poleg uglednih primorskih visokošolskih predavateljev velja omeniti Roberta De Beaugranda, Maria Nobila, Mykolo Melenevskega in Bojana Brezigarja. Predavanja so potekala v angleškem in slovenskem jeziku, vsi udeleženci pa so se naučili tudi nekaj uporabnih slovenskih besed, saj so se dobro vživeli v poletno vzdušje na Obali.

Poleg predavanj so posebno zanimanje poželi kultur-

no-antropološki večeri, prvi je bil na vrsti bošnjaški večer, sledil je večer z italijansko narodno skupnostjo, odziv in zanimanje širše javnosti pa je spodbudila okrogla miza o slovensko-hrvaškem sobivanju na mejnem področju Istre. Pokazalo se je, kako lahko ustrezna raven medkulturnega dialoga preseže vsakdanja politična trenja in pokaže tudi pravi način reševanja občutljivih vprašanj.

Ob zaključku je vodja poletne šole in dekanja UP FHŠ doc. dr. Vesna Mikolič vsem udeležencem slovesno podelila potrdila o sodelovanju. Udeleženci so imeli tudi možnost pridobiti tri ali šest kreditnih točk za izdelavo seminarske naloge in tisti, ki so priložnost izkoristili, so pokazali, da je z vzpodbujanjem in širjenjem humanistične misli treba nadaljevati tudi v prihodnjih letih.

Mojca Butinar Mužina

13. POLETNI TEČAJI SLOVENSKEGA JEZIKA
NA SLOVENSKI OBALI "HALO, TUKAJ SLOVENSKI
MEDITERAN!"

Klicu "HALO, TUKAJ SLOVENSKI MEDITERAN" Poletnih tečajev slovenskega jezika na Slovenski obali, ki so letos potekali že trinajsto leto, se je odzvalo 43 udeležencev iz 16 držav vsega sveta: Avstrije, Češke, Hrvaške, Italije, Makedonije, Madžarske, Nemčije, Slovaške, Poljske, Turčije, Romunije, Bosne in Hercegovine, Rusije, Švice, Argentine in Japonske. Za letošnjo vodilno temo, ki je povezovala dopoldanske in popoldanske lektorate ter spremljevalni program, je bila izbrana tema "Slovenija kot stičišče med vzhodom in zahodom", saj se Poletni tečaji odvijajo v severnojadranjskem prostoru, kjer se stikajo različne kulture; v okolju, ki "predstavlja lokalno, regionalno in globalno stičišče različnih pogledov na svet ter tako spontano povezavo s subjekti EU, v jugovzhodni Evropi in na preostalih območjih v svetu" (Rupel).

Poletni tečaji so letos potekali pod vodstvom dr. Vesne Mikolič (vodja programa za slovenski jezik kot drugi/tuji jezik), Karin Marc Bratina (vodja Poletnih tečajev) ter Mojce Butinar Mužina (strokovna tajnica).

Dopoldanski lektorati so potekali v petih skupinah, na več nivojih (začetniških, nadaljevalnih in izpopolnjevalnih), pod strokovnim vodstvom naslednjih lektorice: Gite Vuga, Lee Klopčič, Tatjane Jamnik, Nine Novak ter Martine Mejak. Pri popoldanskih individualnih urah pa so udeležencem pomagale lektorice – asistentke: Urška Kerin, Tina Rožac. Udeleženci so se v jezikovnem centru s slovenščino seznanjali s pomočjo različnih medijev: radia, televizije, računalnika, časopisov, literarnih be-

sedil. S pomočjo asistentk so udeleženci oblikovali tudi bilten Poletnih tečajev Polteč polmeš, ob katerem bodo kasneje podoživljali prijetne občutke s Poletnih tečajev.

Spremljevalni program je bil posvečen ogledu hrvaške Istre (Motovun, Aleja glagoljašev, Draguč, Hum, Pazin) ter tradicionalnemu ogledu Slovenske obale z morja s postankom v enem izmed obmorskih mest. Na tradicionalnih delavnicah s področja slovenske literarne zgodovine, gledališča, etnomuzikologije in folklore in njihovih odprtih večerih so udeleženci spoznavali Slovenijo kot stičišče oz. most med različnimi kulturami evropskega zahoda in vzhoda. Na odprtem večeru delavnice slovenske folklorne skupine Stu ledi iz Trsta. V okviru gle-

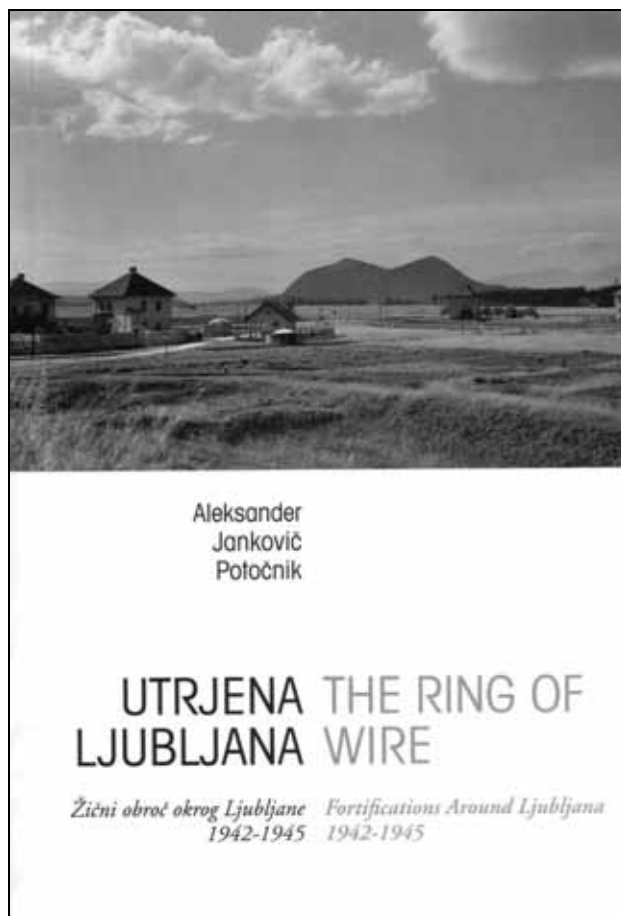
dališke delavnice in filma so si udeleženci ogledali predstavo Mladinske gledališke skupine SPD Radiše iz avstrijske Koroške, ki je prizerila "Vaje v slogu" Raymonda Queneauja, v okviru delavnice slovenske književnosti pa pogovoru s pesnikom in literatom Fabjanom Hafnerjem. Odprti večer delavnice slovenske ljudske glasbe pa je popestril etnomuzikolog in vsestranski glasbenik Marino Kranjac (iz glasbene skupine Vruja).

Prispevek organizatorja Poletnih tečajev Znanstveno-raziskovalnega središča v Kopru, Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem je že zelo opazen, poletni tečaji slovenščine pa so le ena od številnih dejavnosti na področju slovenistike, ki se razvija na najmlajši slovenski univerzi.

OCENE
RECENSIONI
REVIEWS

Aleksander Jankovič Potočnik: UTRJENA LJUBLJANA. ŽIČNI OBROČ OKROG LJUBLJANE 1942–1945. THE RING OF WIRE. FORTIFICATIONS AROUND LJUBLJANA 1942–1945. Logatec: Ad Pirum, zavod za intelektualne dejavnosti, 2006, 80 str.

Avtor edinstvene strokovne monografije, ki je tako ali drugače pomembna za naš sedANJI etnični prostor v celoti, tudi za zamejstvo, saj obravnava doslej malo znano tematiko okupatorskega utrjenega obroča okoli slovenskega glavnega mesta – ljubljanske Žice, je strokovni in tudi ljubiteljski javnosti dobro znan po svoji predhodni pionirski ediciji utrd ob nekdanji rapalski meji, tako tistih starojugoslovanskih, kot onih italijanskih. Poglobljene izsledke na temo vojnih fortifikacij, ki jih je tako teoretično, kot praktično preveril in obdelal na primeru utrjevanj na naših tleh iz obdobja med obema svetovnjima vojnoma, je nato s pridom uporabil prav v pričujoči knjigi, saj sta zasnova in razvoj italijanskih utrjevanj ter s tem povezanih vojaških konceptov oziroma na takšni statičnosti temelječe vojne doktrine pred vojno in zlasti v prvih vojnih letih (do zloma fašistične Italije) v tesni medsebojni zvezi: pri nas, na območju umetne okupatorske tvorbe *Provincia di Lubiana* – *Ljubljanske pokrajine*, se je to udejanjalo ne le pri zavarovanju nekaterih vitalnih točk na prigrabljenem jugoslovanskem ozemlju Dravske banovine, ampak se je kazalo tudi v izgradnji represivnega žičnega obroča s kasnejšimi utrjevanji okrog Ljubljane. Prva ljubljanska Žica je tako nastala v noči z 22. na 23. februar 1942, vendar je bila ta zasilna, civilnemu prebivalstvu preteča zapora zaradi razmaha partizanskega osvobodilnega ozemlja, kljub velikim italijanskim ofenzivnim "podvigom" poleti 1942, v istem kritičnem času sistematično dodatno utrjevana s pomikom žičnih zapor navzven, z gradnjo bunkerjev, odpornih točk in postojank ter zlasti močno zavarovanih prehodov skozi zaporo – "blokov" (*posto di blocco* – PB). Jankovič Potočnik ves ta razvoj sistematično niza skozi pregledno pisano in bogato, s črno-belimi fotografijami in načrti dokumentirano monografijo, razdeljeno na več poglavij, z dosledno dvojezičnim besedilom, tudi k ilustracijam. Ker ni naš namen, da se podrobno ukvarjamo prav z vsemi poglavji, ki so vendar prvenstveno zgodovinske narave, sama zgodovinska tematika ljubljanske Žice pa je bila doslej že kar nekajkrat obravnavana, o čemer priča seznam literature na koncu knjige, se bom osredotočila na tista poglavja, ki se jih pisci do sedaj praviloma niso lotevali oziroma jih specifična problematika utrjevanja – po latinsko bi ji lahko rekli kar *munitiones* – morda sploh ni zanimala.

Tako se avtor ljubljanske Žice v tej novi luči temeljito izkaže že s šestim poglavjem knjige, *Nenavadne utrdbe* – *Strange Fortifications*, ko natančno razdela koncept prve žične zapore in poleti 1942 dograjenega novega utrdbenega sistema, ki je v resnici bolj služil preprečevanju svobodnega gibanja prebivalstva iz mesta navzven in iz okolice navznoter ter zlasti psihološkemu in fizičnemu zastraševanju, manj konkretnemu vojaškemu namenu – torej preprečevanju napadov od zunaj, za kar pa partizanske sile v prvi fazi narodnoosvobodilne vojne niso bile dovolj ustrezno oborožene, v drugi fazi vojne pa se je koncept vseljidskega odpora okupatorju (zdaj nemškemu, ob asistenci kvizlinških domobrancev) skoncentriral na osvobodjena ozemlja, predvsem na Belo Krajino in Rog, z nenehnimi napadi na glavne sovražnikove komunikacije. Jankoviču Potočniku gre priznanje, da v pravi poplavi "revidiranja" slovenske narodne zgodovine v narodnoosvobodilnem boju – NOB jasno vidi in loči zrno od plev, zato je prijetno brati formulacije, ki o protagonistih bratomorne vojne med Slovenci povedo vse – ve se, kdo pripada odporniškemu gibanju, ve se, kdo je kvizling, okupatorjev pomagač!

V naslednjem, sedmem poglavju, *Oblika utrdbe* – *Fortifications' Design*, ki je novost pri strokovnem obdelovanju ljubljanske Žice, se izkazuje avtorjeva velika

razgledanost v zvezi s konceptom razvoja italijanskih (in tudi starojugoslovanskih) mejnih utrd ob oziroma linij iz obdobja med obema svetovnjima vojnima. Ta koncept je bil bistvenega pomena za gradnjo solidno zgrajenih utrd novega žičnega obroča z julijem in avgustom 1942, vendar zaradi opečne gradnje, zakamuflirane z betonom, namenjenega sicer predvsem obrambi pred partizani, takrat večinoma oboroženimi le z lahkim pehotnim orožjem, vendar z jasnim represivnim namenom proti prebivalstvu Ljubljane, ki je bilo ujeto v žično zaporo, oziroma mestnim aktivistom in pripadnikom – simpatizerjem *Osvobodilne fronte* – OF, ki pa so si vedno znova znali utirati ilegalne poti v smeri mestne okolice in partizanskih terenov oziroma osvobojenega ozemlja. Avtor se najprej pomudi ob nastanku s prefabriciranimi betonskimi kubusi zavarovanih mitraljeških gnezd, ki so jih v prvi svetovni vojni postavljali Nemci (angleška terminologija jih pozna kot "pillboxes"), potegne od njih črto razvoja v smeri krožnega mitralješkega položaja v 1930. letih (s pokončnim odprtim krožnim jaškom s stebričkom za mitraljez v njegovi osi in s pokritim zakloniščem za moštvo in municijo) in pove, da se je ta tip lahke protipehotne fortifikacije zlasti priljubil Italijanom in prek njih prispel celo do Jugoslovancev (zadnja faza Rupnikove linije). Takšni bunkerji, čeprav včasih zavarovani z betonsko streho, pa so bili prelahke konstrukcije za obrambni črti na obeh straneh rapalske meje, zato so jih prav Italijani vključili kot glavno obrambno komponento utrjenih obmejnih kasarn, imenovanih GAF (*Guardia alla Frontiera*): v njih so bili tako graničarji, kot pripadniki finančne straže, celo fašistične milice oziroma "bojnih fašijev" (*fascio di combattimento*). Avtor pravilno potegne zaključek, da so bile prav vojašnice GAF (na str. 59, zgoraj, je prikazan značilni talni načrt takšne vojašnice) neposreden vzornik utrjenim postojankam zlasti na zahodnem delu ljubljanske Žice, in nato ugotavlja, da gre pri takšnem konceptu utrdbe pravokotne oblike, z dvema diagonalno postavljenima bastijonoma (v konkretnem primeru bunkerjema), za nadaljevanje izročila novoveških protiturških utrd, recimo, tabora v Hrastovljah. Dalje avtor precizira, da so Italijani običajno z mitralješkim bunkerjem zavarovali najbolj ogroženi del postojanke, medtem ko je na diagonalno nasprotno ležečem bunkerju bila le stražarnica s strelnimi linami: tako koncipirane postojanke so se po okupirani Ljubljani pojavljale tudi samostojno, v zaščito ključnih pozicij oziroma poslopij (primerjaj str. 60). Avtor nato še ugotavlja, da so Italijani, ki so prirejene načrte gradnje vojašnic GAF uporabili prav za zahodno obrobje Ljubljane (morda so si s tem hoteli zavarovati hrbet za morebitni predčasni umik proti zahodu?), na severovzhodnem delu Žice uporabili povsem drugačen pristop, ki z enonadstropnimi utrdami s cinami na vrhu (kakšna srednjeveška retardiranost!) in ravnimi ali banjastimi strehami deluje resnično unikatno in staromodno: avtor pravilno spomni na podobnost z

nemškimi pravokotnimi stolpi s cinami, vse iz opeke, ki so bili grajeni za zaščito železniških prog oziroma cestnih komunikacij z mostovi vred (lep primer so takšne utrdbe ob progi Zagreb–Beograd, ki so bile izredno dobro ohranjene še v zgodnjih 70. letih).

Deveto poglavje, *Topništvo – Artillery*, je namenjeno organizaciji topniške podpore žičnega obroča, s taktično postavitvijo posameznih baterij točno določenih kalibrov na nekatere vzpetine (Grad, Rožnik) oziroma sektorje "cinture", podano je stanje julija 1942, od koder je bilo mogoče ognjeno podpirati protipartizanske akcije v okolici mesta, hkrati pa z obstreljevanjem hipotetičnih točk upora prebivalstva streljati tudi v mestno jedro znotraj obroča (do takšnih "notranjih" obstreljevanj v resnici ves čas italijanske in nato tudi nemške ni nikoli prišlo, zato pa je italijanska artilerija zelo živahno obstreljevala cilje v mestni okolici in s havbicami 152/13 pogosto tolkla prav Mokrec, kota 1059. Pomembne točke topniške podpore so bile torej Grajski hrib, s terasastim nasutjem med grajsko stavbo in Šancami (najprej sta bili tu 1 baterija 100/17 in 1 baterija 152/13, avgusta 1942 pa je bil bastijon okrepljen s še z eno baterijo 152/13, medtem ko so baterijo 100/17 prestavili drugam), Rožnik (sprva 1 baterija 75/27, vendar je bila pozicija avgusta istega leta okrepljena s po eno baterijo 75/27 in 152/13) in Vič (prvotno baterijo 149/35 so avgusta 1942 okrepili še z eno baterijo istega kalibra). Videti je mogoče, da so z močnejšo topniško podporo bloku PB 1 na Viču hoteli Italijani taktično zavarovati strateško pozicijo mogočega rešilnega izpada ljubljanske garnizije proti rapalski meji, če bi se bile razmere v vse bolj uporni *Provincia di Lubiana – Ljubljanski pokrajini* zanje katastrofalno poslabšale in okupiranega mesta ne bi bilo več mogoče braniti.

V desetem poglavju, *Zaključek vojne – The Conclusion of the War*, avtor na hitro povzame usodo obrambnega obroča Žice po kapitulaciji Italije (8. septembra: v noči na 9. september je italijanska vojska zapustila "blok" in s tem so bila nekaj dni na široko odprta vrata v svobodo tisočim ljubljancem, pripadnikom odporniškega gibanja: Aleksander Jankovič navaja verjetno število izza Žice prebeglih aktivistov in simpatizerjev OF – okrog 7000; nemška vojska je sicer zasedala Ljubljano v zgodnjih dopoldanskih urah 9. septembra, po Celovski cesti, "strumno korakajoč" iz smeri Šentvida, kot poročajo očitvidci), vendar nemški okupator ob preostanku pripadnikov bele garde – Italijanom služeče *Prostovoljne protikomunistične milice* – MVAC, še pred ustanovitvijo kvizlinškega *Slovenskega domobranstva – Slowenisches Landeswehr*, očitno ni mogel dovolj učinkovito obvladati obsežnega območja zapore in hkrati razmejivene črte, ki je ostala v veljavi, kljub konstituiranju *Provinz Laibach – Ljubljanske pokrajine*. To obdobje avtor obdela bolj posplošeno sumarno in ne navaja, da so "blok" do nemške kapitulacije in jadrnega bega iz slovenskega glavnega mesta v noči 8./9. maja 1945 imele

na "skrbi" prav domobranske enote, ob asistenci lastne politične policije, vključno z "domobransko" stranjo meje pri Ljubljani: nemška garnizija redne vojske *Wehrmacht* in policijske enote (med drugim tudi šolske enote *Waffen SS*, da ne omenjamo "dejavnosti" ljubljanske izpostave tajne politične policije *Geheime Staatspolizei* – Gestapo, v palači Slavija, in Razumekovega IV. oddelka KdS [gestapo] – *Kommandeur der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienstes* na Bledu, v hotelu Park, s predpostavljenim uradom *RSHA* – *Reichssicherheitshauptamt* v Berlinu) so bile namenjene intervencijam in predvsem nadzoru svojih slovenskih "zaveznikov". Vse te podrobnosti iz časa nemške zasedbe se da lepo spremljati na sočasnem dokumentarnem slikovnem gradivu, tudi s prisotnostjo domobrancev na mejnem prehodu Trata/Podgora. V velike domobranske postojanke tik za Žico, v bližini cestnih in železniških prehodov, so bili spremenjeni raznovrstni javni zavodi oziroma gospodarski objekti, na primer v Zgornji Šiški osnovna šola Valentina Vodnika, ob Celovski cesti skupek industrijskih obratov na prostoru sedanje ulice Ob žici, zahodno od te glavne mestne severozahodne cestne vpadnice. Še več: za oporišči tik na črti "bloka" sta bili, na primer, uporabljeni tudi mitninski hišici ob Vodnikovi cesti na lokaciji Lakotence in ob Celovski cesti na Trati, malo naprej od Slepaga Janeza! Takšni objekti so padli ob rekonstrukciji obeh cest v 1960./70. letih.

Povojna usoda Žice je v poglavju *Povojno obdobje* – *Post War Era* opisana v sklepnem poglavju, lapidarno in vendar poučno: najprej udarniško rušenje sledov okupacije (opeke iz ruševin bunkerjev so seveda uporabili za obnovo porušene domovine, žične ovire in električno-telefonska napeljava na vsem mogočnem obodu zapore pa je tudi prišla prav pri povojni obnovi), nato 23. junija 1957 prvi pohod po trasi nekdanjega žičnega obroča, leta 1958 zavarovanje prvega bunkerja z odločbo takratnega Sveta za kulturo in prosveto LRS, leta 1959 označitev nekdanjih blokov s spomeniki, ki jih je zasnoval arhitekt Vlasto Kopač, v letih 1961–62 postavitev 102 osmerokotnih stebrov na lokacijah okupatorskih bunkerjev – stebre je zasnoval arhitekt Edo Ravnikar, leta 1968 spomeniško zaščitena celotna pot ob Žici, ki je končno leta 1975 opredeljena kot Pot spominov in tovarštva (ne Aleja!). Projekt Poti je bil končan leta 1985, pri čemer je trasa poti v kar največji mogoči meri sledila izvirnemu poteku žičnega obroča; skupno je bil projekt uresničen v kar 36 odsekih, s pripravo vse ustrezne dokumentacije, kar je bil nedvomno izjemen dosežek, tudi glede posega v okolje in celo lastniške odnose – zgrajena je bila 32 km dolga peščena pot in ob njej so bili zasajeni drevoredi.

Monografiji je dodana skrbno izbrana in citirana literatura (*Viri* – *Sources*), s poudarkom na fortifikacijah in obrambnih sistemih, pa tudi na delih, ki so tako ali drugače pomembna za razumevanje pojava ljubljanske Žice, tudi literarna. Poudariti velja, da je v 99. zvezku

zbirke vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije (Maribor, 1990) Matija Žgajnar objavil doslej edini vodnik, *Ljubljana v bodeči žici*, kar je bil takrat lep prispevek k ohranjanju spomina na Žico, žal pa ni bil nadgrajen s solidno, monumentalno monografijo. Do monografije Jankoviča Potočnika sta v strokovnem oziru naredila še največ prav Niko Lukež in Janez Kos, *Ljubljana 1170 dni v žični zavori* (Ljubljana 2002), vendar je delo izrazito zgodovinske in ne vojnogodovinske narave. *Kot izjemno solidna osnova za razumevanje italijanskih fortifikacij (ob siceršnjih sočasnih skromnejših starojugoslovanskih) je med literaturo navedena tudi prejšnja odmevna knjiga Jankoviča Potočnika *Rupnikova linija in Alpski zid, utrjevanje rapalske meje v letih 1931–1943* (Vrhnika 2004).

Če kritično gledamo na publicistični dosežek Jankoviča Potočnika, posebno poglavje v monografiji nedvomno zasluži ubikacija dokumentarnih fotografij iz vojnega (in tudi še povojnega) časa. Takega poglavja v knjigi sicer ni, zato pa lahko nekoliko podrobneje pokomentiramo slikovno gradivo. Avtor, kot rojeni Stožičan, dobro obvladuje prav severno ljubljansko obrobje in tu je mikrolokacijska opredelitev fotografiranih objektov oziroma dogajanja več kot zanesljiva: naslovnica, str. 62 (vse tri fotografije) – blok na Vodovodni cesti; str. 63, spodaj – križišče kamniške in obvozne železniške proge pri Vodovodni cesti; str. 47 – sedanja lokacija nekdanjega bloka na Šmartinski cesti (na nasprotni str. 46 je objavljena sicer zelo znana dokumentarna fotografija tega istega bloka, verjetno posneta v jeseni/zgodnji zimi 1942); str. 49 – drugi še ohranjeni in obnovljeni bunker za Bežigradom, na severnem obrobju mesta, nedaleč od zloglasne Gramozne jame. Druge topografske navedbe je avtor navedel striktno po dokumentih, na primer: na str. 24, zgoraj – general Ljubomir Stefanović pregleduje v jeseni 1940 utrdbe 6. sektorja "Rupnikove" linije v Ločiču pri Ptujju; v sredini – 6. april 1941, vojaki nemške oskrbovalne enote odhajajo čez mejni cestni most v Gornjo Radgono; spodaj – april 1941, "ko je bila predhodnica nemške divizije Edelweiss le še 200 metrov daleč, so jugoslovanski vojaki razstrelili most (na Meži ali Mislinji)" (kar sicer povsem ustreza resnici, le da gre za reko Mežo, konkretno za lokacijo starega lesenega mostu pri Prevaljah, v zaselku Brančurnik s cerkvijo sv. Barbare, čeprav se za isto fotografijo v zgodovinski literaturi navaja celo, da gre za "nemški spopad z jugoslovanskim mejnim bunkerjem pri Prevaljah"); str. 28 – prehod na razmejitveni črti med Italijani in Nemci na Savi na Črnuškem oziroma Ježiškem mostu (podoben motiv z okupatorskimi vojaki in njunima zastavama na visokem drogu, vsakem na svoji strani asfaltirane ceste, na desnem mostišču starega cestnega mostu, obnovljenega med letom 1951, se ponovi na str. 31); str. 52 – okrogel bunker "fortino" na barjanskem (desnem) obrežju Ljubljane, decembra 1942 (očitno odporna točka 58 med blokoma PB 60 in PB 57, na južnem robu žičnega

obročja, glej objavljeni italijanski obrambni načrt "Cintura di Lubiana", domnevno iz avgusta 1942, na str. 44); str. 58 – tipična utrjena postojanka z bivalnimi prostori za "Klavnicami (ob Dolenjski progii); str. 61, vse tri fotografije – nenavadni, po značaju še najbližji britanskim "blockhouses" iz burskih vojn (pravilneje, burske vojne 1899/02), bunkerji na "severovzhodni in južni strani Ljubljane" (videti je mogoče, da so vsi štirje objekti, vključno z notranjim detajlom puškarnic, posneti prav na Ljubljanskem polju: na prvi sliki je v ozadju levo greben osamelca Soteški hrib, kota 405, med Nadgorico in Podgorico onstran Save, v vidni osi utrdbe je Šentjakob, na desni Beričevo; posnetek je nastal na skrajnem severovzhodnem koncu Žice, celo zunaj nje, najbližje odporni točki 29, vsekakor pa na Snebrskemrodu, malo naprej od križišča s krajevno potjo – to pa je že lokacija na "italijanski" strani demarkacijske črte, tik za njo in očitno njej v bran, kar dokazuje cikcakasti strelski jarek na vzhodni strani dovozne poti in z žično ograjo zavarovani mejni kordon, ki ima podobno žično prepreko tudi na "nemški" strani, glej drugo sliko iste utrdbe, s Kamniškimi planinami in Črnučami v ozadju). Avtor tudi odlično obvlada topografijo utrdb "Vallo Alpino" in "Rupnikova" linija, kar dokazuje objavljenе slike historičnega in aktualnega stanja utrjene (italijanske) postojanke finančne straže v Žirovnici pri Žireh in utrjene italijanske kasarne na Možicu, kota 1602. Pri interpretaciji nekaterih dokumentarnih fotografij so žal navedene nekatere netočnosti, na primer: na str. 39, k izjemno dragoceni stvaritvi Jakoba Prešerna iz poletja 1942 – ne gre za večvrstni, navzven pomaknjeni obroč Žice, ampak za pas žičnih ovir na italijansko-nemški demarkacijski črti (za Italijane "državni mejji"), severovzhodno od mejnega prehoda Trata/Podgora, posneto z "nemške" strani; na str. 55 – ne gre za klasifikacijsko nenavaden bunker na "severovzhodnem obrobju mesta", "za zaščito kraja, kjer je žica prečkala železniško progo proti Zagrebu", ampak za iz individualne stanovanjske hiše predelano obmejno utrdbo na odseku mejni prehod Podgora/Trata–hrib Gradišče, kota 439, na začetku položnega pobočja v smeri sedanje medkrajevne ceste iz Šentvida proti Dobrovi (tudi to drzno posneto fotografijo iz poletja 1942 dolgujemo Jakobu Prešernu, izza travniške grbine, tik pred nosom Italijanov in prav tako tik za "nemško" stranjo medokupatorske razmejitvene črte pred Šentvidom). Škoda je celo, da avtor ne precizira lokacije rušenja italijanskega (obmejnega) bunkerja pred kmečko domačijo v Dolenjih (Dolnjih) Ziljah, po kapitulaciji septembra 1943: gre za kraj vzhodno od Vinice, na levem bregu Kolpe, italijanski bunker pa je varoval tako pomembno krajevno cesto (pri kamnu z oznako 35 km, na vaškem razpotju), kot državno mejo s kvizlinško tvorbo *Nezavisno državo Hrvatsko* – NDH. Če odmislimo znani prizor vkorakanja italijanske vojske v Ljubljano, 11. aprila 1941, skozi Gradišče, med Dramo in Uršulinkami, je tu kar nekaj prizorov, ki se jih da

natančno prostorsko ubicirati: na str. 32 – mestna stran nekdanjega železniškega prehoda pri Bavarskem dvoru, s pogledom v smeri poteka današnje Dunajske ceste; str. 33 – zgoraj, improvizirani blok na Tržaški cesti na Viču (PB 1, očitno pozimi 1942, po napeljavi prvega obroča Žice, pred postavitvijo dobro utrjenega prehodnega bloka z več bunkerji in pomožnimi poslopji, primerjaj objavljeni načrt na str. 48), – spodaj, improvizirana cestna zapora v smeri sedanje Litijske ceste, morda v bližini kasnejše točke PB 36 (za isti posnetek se v literaturi navaja tudi "Ižanska cesta", zaradi ravnih tal, kar pa ne drži, saj ni globokih obcestnih jarkov, kozolci v ozadju pa opozarjajo, da gre za pogled v smeri bizoviških in dobrunjskih njiv); na str. 60, vse štiri fotografije – videti je mogoče, da gre za v mestno utrdbo oziroma karabinjersko vojašnico spremenjeni gospodarski objekt na križišču Resljeve in Massarykove ceste, z izhodom na Resljevo, očitno namenjen obrambi glavne ljubljanske železniške postaje (vidna v ozadju na drugem posnetku), ki pa ga že dolgo ni več; za plečnikovsko oblikovanim kamnitim zidom s pokritimi pravokotnimi svetlobnimi linami, na levi strani prvega posnetka, je bila v 60./70. letih znamenita Pivnica Zlatorog, *sub divo!*

Kljub nekaterim marginalnim pripombam in korekcijam – *last but not the least*: Gavriilo Princip ni umrl v trdnjavi (in garniziji) v Petrovaradinu (kjer je bil v jeseni 1914 za kratek čas zaprt Josip Broz Tito), ampak v trdnjavi in garnizijskem mestu v Terezínu, nemško Theresienstadt, v pokrajini Ústí nad Labem, Češka republika (28. aprila 1918, za tuberkulozo, in po svetovni vojni prekopen v domovino, v Sarajevo, Groblje sv. Marka) – je avtor Jankovič Potočnik opravil izredno pomembno delo in s tem dodatno nakazal pot, ki bo že kmalu v prihodnje udejanjila novo vejo vojnogodovinske znanosti – vojno arheologijo. Logično je, da se marsikateri, trenutno nevidni, deli nekdanjega obroča ljubljanske Žice skrivajo v zemlji, treba jih bo le raziskati po načelih in standardih, ki so se uveljavili za arheologijo.

Velja opozoriti, da je pojav ljubljanske Žice, verjetno edinega tako zelo vkljenjenega (in vendar ne neprodušno zaprtega) mesta v okupirani Evropi, izjemno pomemben ne le za našo narodno zgodovino ter zgodovino evropskega protifašističnega odporništva in narodnoosvobodilnega boja, ampak pomeni nekaj več prav za potomce slovenskih rodov, ki so morali to zatiranje prestajati in prestati. Tudi zato se s prebiranjem *Utrjene Ljubljane* zlahka identificira sleherna slovenska družina, ki se je s podobnimi kratenji svobode gibanja med okupacijo srečevala v domačem kraju: Novem mestu, Kranju, Mariboru ... Zato je knjiga vse!

Davorin Vuga

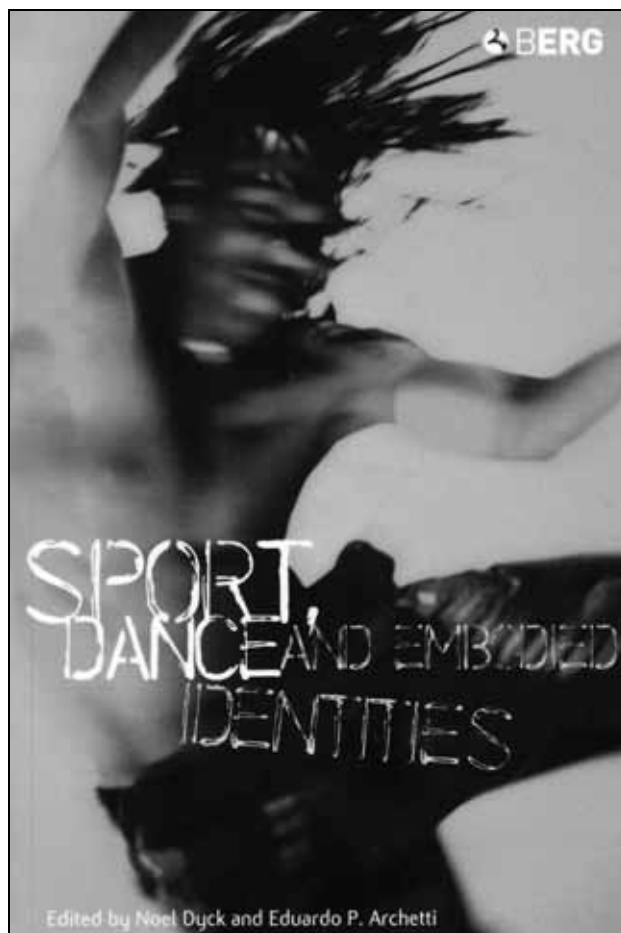
Noel Dyck, Eduardo P. Archetti (eds.): *SPORT, DANCE AND EMBODIED IDENTITIES*.
Oxford – New York, Oxford International
Publishers – Berg, 2003, 253 str.

Knjiga *"Sport, Dance and Embodied Identities"* je zbirka 12 prispevkov socialnih antropologov in antropologov športa, ki obravnavajo ples kot dejavnik razvoja človeka kot posameznika in kot vrste. Gre za eno izmed trenutno najaktualnejših svetovnih del, ki se osredotoča na antropologijo športa.

Antropologija športa kot mlada znanost izhaja iz socialne antropologije, zato ne preseneča, da je velika večina avtorjev prispevkov v knjigi socialnih antropologov ali pa zaposlenih na fakultetah, inštitutih in oddelkih za socialno antropologijo. V najširšem pomenu je pglavitni namen antropologije športa kot znanosti proučevanje fenomena gibalne aktivnosti in športa pri posamezniku kot tudi v širši družbi. Antropologijo zanima, zakaj se šport danes pojavlja v takšni obliki kot se, kakšni zgodovinski in družbeni procesi so pripeljali do obstoječega stanja, zakaj med različnimi skupinami glede na kulturo, narodnost, etičnost, religijo in spol obstajajo razlike v značilnostih gibalne in športne aktivnosti; ter kako gibalna aktivnost, ki se spreminja v času in prostoru, učinkuje na človeka kot posameznika in na družbo kot celoto. Antropologija športa ne proučuje gibalno aktivnost in šport kot odraz razvoja družbe na posameznih področjih, temveč postavlja gibanje in šport v vlogo akterja družbenih sprememb. Zanima jo vloga gibanja na človekov razvoj, tako rast in razvoj telesa (npr. spremembe telesnih mer) kot tudi na čustveni, intelektualni in socialni razvoj, kar posledično vodi v spreminjanje družbe. In vse to so izhodišča, na katerem temelji delo *"Sport, Dance and Embodied Identities"*.

Pri snovanju dela je sodelovalo enajst raziskovalcev, profesorjev in doktorskih študentov iz Kande (Simon Fraser University), Norveške (University of Oslo, Norwegian University of Sport and Physical Education), Danske (University of Copenhagen), Nemčije (University of Hamburg), Švedske (Stockholm University) in Velike Britanije (University of Durham). Monografijo sta uredila priznani kanadski športni antropolog Noel Dyck in norveški socialni antropolog Eduardo P. Archetti.

Deset prispevkov je razdeljenih v tri osrednja poglavja, ki se pričnejo po uvodu urednikov. Prvo poglavje, tudi strokovno najbolj dovršeno, obravnava gibalno aktivnost otrok in njen vpliv na otrokovo osebnost. Predstavljene so tri različne analize: 1) rekreativni badminton v Copenhagenu, 2) identiteta in uspeh v otroškem športu, 3) utelešena igra in spolna identiteta v tekmovalnem rokometu pri otrocih na Norveškem.

Drugo poglavje je namenjeno obravnavi vloge športa na identiteto odraslih. Avtorji se sprehodijo od obravnave identitet norveških navijačev, preko spola in identitete plesalk Salse, izraznosti in skupinske identitete ter samospoznavanja pri borilnih športih ter vse do utelešenja moške identitete v nogometu.

Zadnji del pa obravnava nadvse aktualno in zanimivo področje, utelešenje nacionalnosti. Švedska profesorica in raziskovalka Helena Wuff nam predstavi analizo moralne politike in nacionalne identitete na primeru irskega plesa. Glede na predstavljene misli je zelo prodorno in izstopajoče tudi poglavje Eduarda P. Archettija o utelešenju Argentine v gibanju, stilu in identiteti na primeru nogometa in tanga. Poglavje pa dopolnjujeta še prispevka o nacionalnosti in identiteti v nogometu na primeru povojne Nemčije ter analiza plesa, športa in politike v Dar-es-Salaamu v Tanzaniji.

Ta del kaže na velik pomen gibanja in športa na določen vidik družbe kot so etični odnosi, multikulturalizem in sožitje različnih etnij in narodov. Skozi primere določenih športov in plesa - nogomet, narodni irski ples, tango, tanzanijski ples - nam pokažejo, kako pomemben oz. neizogiben del življenja sta gibanje in ples. Prepletana sta v vse pore človekovega bivanja in

zato posledično tudi nacionalnosti, ohranjanja narodne zavesti in mednarodne politike. Ni pomembno, ali gre za tradicionalni, irski ples, ali za trenutno šport številka ena na svetu, nogomet, v vsakem primeru ima gibanje izredno močan vpliv na družbo kot celoto in na vsakega posameznika v njej. Gibalna aktivnost predstavlja prostor in možnost samouresničitve ter s tem prenašanja vrednot, stališč, navad, vzorcev obnašanja in ritualov, ki veljajo za določeno etično skupino, Na ta način šport skozi proces socializacije gradi posameznikovo nacionalno identiteto. Vpliv je enako močan, ali gre za udeleženca v gibalni aktivnosti ali pa za gledalca oziroma predanega navijača športnega dogodka.

Delo je napisano sistematično. Uporabljeni viri so navedeni pri vsakem poglavju posebej. Knjiga ima 253 strani, zaključuje pa jo združeno pregledno stvarno in imensko kazalo.

Ocenjujemo, da je delo "*Sport, Dance and Embodied Identities*" nujno potrebno študijsko gradivo za vse študente, raziskovalce in visokošolski pedagoški kader na področjih antropologije, kineziologije in sociologije. Prinaša nam bogata spoznanja o vrednosti gibalne aktivnosti za človeka v današnji družbi, ki so pomembna za aplikacijo na strokovnih področjih šolstva, socialnega dela in medicine. Ker gre za trenutno najaktualnejša spoznanja na področju antropologije športa v Evropi je znanstvena monografija vsekakor nepogrešljiva za vsakogar, ki ga interesno privlači mlada veja socialne antropologije, to je antropologije športa.

Joca Zurc

Maja Sunčič (ur.): DIALOGI O LJUBEZNI.

Ljubljana, Institutum Studiorum Humanitatis –
Fakulteta za podiplomski humanistični študij,
Zbirka Dialogi z antiko, 2005, 307 str.

V zbirki Dialogi z antiko, ki jo izdaja Fakulteta za podiplomski humanistični študij (Institutum Studiorum Humanitatis), knjigi *Plutarhove ženske* sledi še knjiga *Dialogi o ljubezni*. Urednica dr. Maja Sunčič se je odločila za koncept soočanja in dialošnosti. Prvi del knjige zaznamujejo: dva prevoda s komentarji in z interpretativnimi študijami na temo Plutarhovega dialoga o ljubezni ter študija Maje Sunčič *Ljubezen je ironija*: Plutarh in odsotnost (za)ljubljene ženske. Drugi del knjige s svojimi razmišljanji popestrijo Nada Grošelj, Alenka Jovanovski in Vanesa Matajč.

Kako začeti razpravo o ljubezni, če je sam pojem zaradi pogoste uporabe in številnih zgodovinskih pomenov postal konglomerat, ki ga ni več mogoče razstaviti na posamezne dele. In kako priti do antičnega razu-

mevanja erosa, če ta beseda v vsakdanjem govoru služi kot magična beseda, da se tisti, ki jo izreka, zavije v vzvišeni plašč filozofije in snobizma, večinoma brez najmanjšega zavedanja o izvornem pomenu besede. In kako kritično razpravljati o ljubezni, ne da bi bili pri tem pristranski in angažirani, saj bi bili vsi radi ljubljani, so uvodna razmišljanja Maje Sunčič, ki je knjigo zasnovala in tudi prevedla Plutarhovo besedilo.

V Plutarhovem Dialogu o ljubezni: enost ljubezni Sunčičeva pravi, da nas Plutarh, čigar spis *Dialog o ljubezni* tvori izhodišče razprav v tej knjigi, svari pred zavračanjem in posmehovanju ljubezni, čeprav se sam v razpravi o erosu nemalokrat skriva za ironijo.

Grki so o erosu v širokem pomenu ljubezni in točno določenem pomenu boga ljubezni imeli precej drugačno, če ne celo nasprotno, mnenje kot mi. Niso se toliko osredotočali le na potrebo, da bi bili ljubljani, ampak so bili zaljubljeni v ljubezen – navdih in navdušenje so črpali iz aktivnosti "ljubiti" v natančno opredeljenih kulturnih praksah, kako se moški (ne ženska!) obnaša, ko ljubi, in kaj pomeni pasivnost ljubezni "biti ljubljene". V gibljivem, letečem in aktivnem izražanju ljubezni so častili predvsem reprezentacije aktivnosti glagola "ljubiti" v čutnih in abstraktnih pomenih. Diskurzi ljubezni v drugih obdobjih, tudi v sodobnosti, se od grške predstave o erosu precej razlikujejo in pogosto z njo sploh nimajo nič skupnega razen imena, poudarja Maja Sunčič.

Dialogi o ljubezni so nadaljevanje *Plutarhových žensk* (2004), saj je osnovno težišče knjige prevod in komentar Plutarhovega spisa *Dialog o ljubezni* z interpretativno študijo.

Čeprav je izhodišče Plutarhov *Dialog o ljubezni*, se v knjigi ne razpravlja o ljubezni v splošnem niti o "grški ljubezni" ali ljubezni v antiki, ampak če in kako lahko antične, predvsem grške "vzorce" ljubezni beremo v Plutarhovem besedilu. Avtorice ljubezni ne opredeljujejo kot večne, nadčasovne in ahistorične, ampak jo obravnavajo kot kulturno-zgodovinski konstrukt. Iz te predpostavke izhajajo tudi štiri interpretativne študije, od katerih je prva posvečena analizi Plutarhovega nosilnega spisa *Dialog o ljubezni*, tri ostale pa različnim vidikom ljubezni v drugih časovnih obdobjih in služijo kot orodje za kontekstualizacijo Plutarhovega besedila oziroma poskušajo z njim "dialogizirati" o ljubezni vsaj na ravni koncepta, ne pa nujno tudi konteksta. *Dialog z antiko* pa je tudi ime zbirke s konceptom, s katerim poskuša bralce s pomočjo kulturno-zgodovinske kontekstualizacije peljati skozi primere in tako zavreči pogoste stereotipe o "večnosti" antike in antičnih spisov, ki izražajo najbolj "človeško", "univerzalno", "humano", "lepo" in "skupno vsem nam" ne glede na čas, prostor in kulturo.

Pri Plutarhu gre za vprašanje razlike med ljubeznijo do dečkov in ljubeznijo do žensk, medtem ko se sodobno nanaša na neke druge "pravosti ljubezni", saj se

dihotomija "prave" in "neprave" ljubezni danes opredeljuje na različne načine kot v antiki.

Ko Grki govorijo o erosu, ne mislijo tistega, kar si danes večina predstavlja pod tem pojmom. V klasičnem obdobju, ki je v marsičem paradigma antičnega erotičnega imaginarija ne glede na družbeno-politične in kulturne spremembe v daljšem obdobju, so eros enačili z ljubeznijo do dečkov. Danes si pod tem pojmom večina predstavlja koncept ljubezni, verjetno v precej "zafilozofiranem" pomenu, brez komponent seksualnosti, želje in užitka, kar je v antičnem obdobju spadalo v pomensko polje erosa. S tega vidika je že izhodiščno dojemanje o "grški ljubezni", ki pomeni v tej besedni zvezi ljubezen do dečkov ali pederastijo, izvorno napačno in velikokrat idealizirano. Idealizirano tako v antiki kot tudi kasneje vse do sodobnosti, vendar vsakič v drugačnem kontekstu. Pederastija, ki je ne smemo enačiti s sodobnim pojmom homoseksualnosti, tako tvori trdo jedro filozofskega diskurza o erosu, o ljubezni, polju, v katero v antični Grčiji ženske niso imele dostopa oziroma so bile v tem diskurzu povsem marginalizirane. Kako torej brati Plutarhov *Dialog o ljubezni*, ki v nasprotju s prevladujočo filozofsko tradicijo ženske nerotičnosti (po grškem, ne sodobnem razumevanju!) ljubezen do žensk izenači z ljubeznijo do dečkov ter na koncu zakonsko ljubezen opredeli kot večvredno od filozofske pederastične ter tako postulira idejo erotičnega prijateljstva v zakonski zvezi, temeljni celici filozofa. Eden izmed mogočih postopkov za interpretacijo marsikatero nenavadne in celo nezaslišane izpeljave v odnosu na splošno moralo in tudi na Plutarhov korpus je analiza ironije in retorike pretiravanja, ki močno zaznamuje *Dialog o ljubezni*.

Prevod, komentar in interpretativna študija Plutarhov *Dialog o ljubezni*: ironija (za)ljubljenega Ismenodora je po besedah Maje Sunčič zaznamovan z mešanico etično-moralnih vrednot iz preteklosti in avtorjevega vsakdana. Spis je provokativen in ponuja izhodišče za razpravo o Plutarhovem imaginariju žensk, hkrati pa postavlja širše zrcalo popularne morale v avtorjevem času, zaradi česar je besedilo še posebej zanimivo za širok krog sodobnih bralcev. Okvirna tema je Ismenodorina aktivna ljubezen do najstnika Bakhona, kar je za antično pojmovanje nekaj povsem nezaslišanega in meji na razuzdanost. V dialogu tako pederasti, nasprotniki ljubezni do žensk, trdijo: "Ženski, ki pravi, da je zaljubljena, se je treba izogibati in jo prezirati, nikakor pa se z njo poročiti in utemeljiti zakona na razuzdanosti". Ljubezen do žensk silovito napadejo, jo primerjajo s prehranjevalnimi preferencami in tako Plutarhu pripravijo teren, da pripravi svojo obrambo nezaslišanega primera ženskega erosa. Ženska, ki aktivno ljubi, namesto da bi krotko in krepostno čakala doma, da kdo zaljubljeno potrka na njena vrata, po grškem prepričanju sprevrača ustaljeni red in vodi v kaos. Še hujša pa je ideja, da bi ženska finančno, po izkušnjah in tudi v erotiki dominirala nad moškim,

povsem nezaslišana ne samo v Plutarhovem času, ampak tudi danes, ko večina prisega na strpnost in celo na liberalnost. Branje Plutarhovega besedila in interpretativne študije bodo zbudili v bralcu mnoge osebne predsodke in mnogi izmed teh predsodkov bodo neposredno povezani z mizoginimi idejami dolgega trajanja, ki pa za razliko od antičnih izhajajo predvsem iz krščanskega odnosa do žensk in njihove vloge v ljubezni in družini.

Zaljubljena Ismenodora je predstavljena kot "možata" ženska, kot ženska različica erasta, zaljubljenca v dečke, ko ugrabi objekt svojega poželenja, najstnika Bakhona. Ko predstavlja Ismenodorino sledenje erotični želji in aktivnosti v odnosu do pasivnega moškega, najstnika Bakhona, Plutarh omaja koncept o moški nadvladi, čeprav lahko sumimo, da gre za ironičen oziroma komičen kontekst. Napade pederastov na Ismenodorino ljubezen, ki v svoji aktivnosti oponaša moške, vendar tega zaradi anatomije ne bi smela, Plutarh izkoristi za ironiziranje pederastije. Ne norčuje se samo iz hoerotične uzrupacije ljubezni kot diskurza izključitve žensk, ampak tudi iz pederastične iniciacijske funkcije, saj trdi, da ženska lahko enakovredno opravi to funkcijo, in to celo bolje.

Na prvi pogled nas Plutarhovo strastno zagovarjanje Ismenodorinega "primera" preseneti, saj ženska v nasprotju z dobrim okusom in navadami takratnega časa prevzame pobudo, kar je tudi po Plutarhovem mnenju povsem neprimerno. Če natančneje pogledamo predstavitev žensk v Plutarhovem korpusu, bomo videli, da Ismenodorino ravnanje kljub vsemu ni tako nezaslišano, saj je kot dobra ženska odsotna pri moški debati o svoji zadevi, hkrati pa ravno z ugrabitvijo in s težnjo, da bi se z Bakhonom poročila, pokaže željo, da se podredi, da se postavi na svoje "pravo" mesto. Kljub vzvišenim besedam in slavnostnemu tonu na koncu dialoga, ko vsi odhitijo na Ismenodorino in Bakhonovo poroko, ostaja tako kot drugje pri Plutarhu odprto vprašanje, ali je Plutarhu res uspelo pokazati, da je ljubezen do žensk enakovredna ljubezni do dečkov, in res omogočiti ženskam dostop do ljubezni in filozofije. Čeprav je njena ljubezen gonilna sila *Dialoga o ljubezni*, je Ismenodora odsotna in svoje ljubezni in širše ženske pravice do ljubezni mora braniti kot na sodišču, zato moški, "oče dialoga", vodi njo in druge zaljubljene ženske skozi labirinte ljubezni.

Plutarhovo postavljanje meje med žensko strastno erotiko znotraj zakonske zveze in razuzdanim obnašanjem prostitutk in drugih slabih žensk, ki seksualno privlačnost uporabljajo v manipulativne namene, je drseče in nikoli dokončno – kdaj in koliko ima prvo kakšno zvezo z drugim, je vprašanje konteksta in ne trdnega ter jasnega pravila. Plutarh jim daje možnost, da delujejo v korist moških in v smeri podreditve, da spoznajo in sprejmejo svojo usodo. Po Plutarhovem mnenju, pravi Sunčičeva, je retorika študij za mlade, ne za zrelega filozofa, podobno pa je tudi ljubezen predmet preučevanja za mlade. Zato se Plutarh, čeprav naj bi delo napisal v svojih zrelih letih, predstavi kot mlado-poročenec. Po plutarhovsko tako o ljubezni s Plutarhom razpravljajo samo mladi, saj je za mlade po njegovem mnenju dopustneje, da se v bližini od ljubezni razvnetega in staljenemu bronu podobnega Plutarha vna-mejo ali pa tudi prebegnejo na drugo stran. Ker je pri Plutarhu odsotna Ismenodora, glavna protagonistka in gonilna sila vsega dialoga, je Sunčičeva izvedla obrat od Plutarha (in antične prakse) in namesto Ismenodore s Plutarhom v interpretativnih študijah razpravljajo štiri avtorice Ismenodorinih let (med 30–33 let). Običajnih razpravljavcev v antičnih dialogih, tj. moških, namena ni.

Drugi postulat obrata od Plutarha, ki v *Dialogu o ljubezni* poskuša dokazati, da je ljubezen ena in ista, ko govori o ljubezni do dečkov in ljubezni do žensk, se tukaj glasi: ljubezen sploh ni ena in ista, ampak mnogotera. Obrat ni totalen in se sploh ne nanaša na primerjavo med heteroseksualno in homoseksualno ljubeznijo, kot bi razliko opredelili danes. Danes bi namreč istospolni partnerji dokazovali heteroseksualni večini, ki določa diskurz ljubezni, kar Plutarh obratno dokazuje v

svojem spisu, da je ljubezen do žensk oziroma sodobno heteroseksualna ljubezen enaka ljubezni do dečkov, češar danes ne moremo neposredno prevesti v koncept homoseksualnosti. Obrat od Plutarhove "enosti" v "mnogoterost" je opredeljen predvsem kot zanikanje ahistoričnega in nadčasovnega obravnavanja ljubezni, češ da je ljubezen vsem ljudem skupna ne glede na čas in prostor.

S tega zornega kota so v dialog s Plutarhovim *Dialogom o ljubezni* vključene tri študije, pri katerih na prvi videz ne bi mogli razbrati povezanosti s Plutarhovim spisom, razen v podrobnosti, da vse tri govorijo o ljubezni.

Nada Grošelj je napisala razpravo z naslovom "Ljubezen in Ovidij", v kateri analizira ljubezen v erotičnem "priročniku" *Umetnost ljubezni, Ljubezenskih pesmih, Metamorfozah, Žalostinkah, Pontskih pismih, Pismih junakinj in Žalostinkah*. Ovid (43 pr. n. št.–ok. 17 n. št.) je imel do erotike med moškim in žensko neobremenjen in pozitiven odnos. Pogosto jo je obravnaval šaljivo, zavedal pa se je tudi resnejših posledic. Pri tem je bila gotovo pomemben dejavnik njegova naklonjenost do žensk, ki se kaže v pogostem poglobljanju v njihovo duševnost. V izseku njegovega opusa spet potrjuje Ovidov odnos do žensk kot splošno občutje enakopravnosti in simpatije. Analiza Ovidovega odnosa do ljubezni in do žensk predstavlja problematiko v rimskem kontekstu. Čeprav je Ovid živel pred Plutarhom in pri Plutarhu ne zasledimo njegovega vpliva, študija bralcu omogoča vpogled v priljubljeno problematiko v rimskem svetu.

Alenka Jovanovski je napisala razpravo "Kako si razlagati mistično ljubezen?", v kateri z interpretacijami mističnih konstruktov ljubezni poskuša vzpostaviti "most" med platonističnimi idejami, ki jih lahko razberemo v Plutarhovem spisu *Dialogi o ljubezni*, in povsem "neantičnimi" idejami ljubezni v mističnem diskurzu ljubezni. Opozarja, da je mistični tekst vselej bolj ali manj natančen *napotek* za hojo k "bogu" – ne pa kakšna mistifikacija. V interpretaciji med drugim na primerih iz *Visoke pesmi* pokaže, kako se dvakrat zabrišejo meje med Nevesto in Ženinom, s čimer pride do nekakšne krožne zanke oziroma do vzajemnega zrcaljenja, v katerem ni več jasno, kdo je Ženin in kdo Nevesta. Popolna Nevestina zatopljenost v oči brezimnega Ženina skratka govori o izgubi "jaza" – tistega jaza, ki je bil zaznamovan z navezanostjo.

Avtoričin prispevek s predstavitev temeljnih konceptov mistične ljubezni omogoča bralcu paralelno branje Plutarhovitih konceptov o božanskih močeh Erosa, tudi v funkciji Erosa mistagoga in njegove vloge v zlijanju moža in žene v eno s filozofskim erosom, in mu da možnost razpoznavanja razlik v konceptualizaciji Plutarhove in mistične ljubezni.

Vanessa Matajč v študiji "Podoba ljubezni – podoba ženske v romantični literaturi E. T. A. Hoffmana" predstavi povezavo romantičnega konstrakta in ženske. Po-

kaže, da so ženski liki ključni liki v (Hoffmannovi) tematizaciji romantičnega subjekta, kakršnega vzpostavlja filozofija zgodnje nemške romantike, predvsem filozofija Johanna Gottlieba Fichteja. Pri opisu teh ženskih likov in njihove ljubezenske vloge za tematizacijo romantičnega subjekta bo (Hoffmannova) literatura prevzela vlogo zgodovinskega dokumenta. Podoba ženske v Hoffmannovi romantični literaturi je meščanska, vendar ta literatura natančno izraža notranjo diferenciacijo, ki se je začela dogajati meščanstvu okoli leta 1800, torej z nastopom romantike. Podoba ženske v romantični, Hoffmannovi poznoromantični literaturi je torej (v dveh pogledih) dvoobrazna, pri čemer je med obema obrazoma nenehna in nerešljiva napetost. V besedilu interpretira to dvoobraznost in notranjo napetost, ki je sicer tudi značilnost (zlasti) Hoffmannove romantične litera-

ture in Schleglove teorije romantične literature. Podobo Hoffmannove romantične ljubezni in ženske opredeli kot razložljivo šele iz romantičnega razumevanja literature oziroma umetnosti nasploh, slednja je razložljiva šele iz romantičnega razumevanja subjekta. Spis pomembno prispeva k razumevanju Plutarhovega *Dialoga o ljubezni* in zaljubljenke Ismenodore, lika, ki se zelo razlikuje in v bistvu nima nič skupnega s tipologijo romantične ljubezni, kot so nekateri interpreti zmotno razlagali. Interpretativne študije tako tvorijo celoto, ki v stilu Plutarhovitih spisov krožno vodi nazaj na začetek, k ponovnemu branju avtorjevega besedila.

Lahko sklenemo, da Plutarhov *Dialog o ljubezni* drži ogledalo tudi naši konvenciji o tem, kaj je ljubezen.

Karmen Medica

IN MEMORIAM

ANDREJ PINTER

(05.09.1975 – 12.09.2006)

Še najbolj se mi je Andrej vtisnil v spomin ob prvem srečanju, ko je molče, vendar z njemu značilnim razmišljujočim in predvsem globoko zainteresiranim pogledom, spremljal moj pogovor s prof. dr. Francem Vregom, starosto slovenske komunikologije, z doc. dr. Sandro Hrvatini Bašič in z mojo kolegico prodekanjo doc. dr. Matejo Sedmak, ko smo se prvič sestali v ekipi, ki je še v času dekanovanja prof. dr. Antona Gosarja začela snovati študijski program komunikologije oziroma medijskih študijev na Univerzi na Primorskem, Fakulteti za humanistične študije Koper (UP FHŠ).

Prav ta zainteresirani, stroki vdan pogled me je prepričal, da smo ga pred dobrima dvema letoma zaposlili na Znanstveno-raziskovalnem središču Univerze na Primorskem (UP ZRS), mu tako omogočili, da je uspešno prijavljal prvi raziskovalni projekt v okviru razpisov Ciljno raziskovalnih programov – Konkurenčnost Slovenije 2000–2006, zaradi njegovih uspešnih in kvalitetnih znanstvenih objav, doseženih še pred zaposlitvijo na UP ZRS, pa ga uspeli uvrstiti tudi v raziskovalni program pod vodstvom prorektorja za raziskovalno dejavnost UP prof. dr. Milana Buřona. Tako so bile postavljene tudi osnove znanstveno-raziskovalni dejavnosti na področju komunikologije, ki jih Univerza na Primorskem pred tem ni imela in so bistvenega pomena tudi za uspešno akreditacijo študijskega programa.

Prav priprava in oblikovanje študijskega programa 1. in 2. stopnje komunikologije oziroma medijskih študijev sta bila v ospredju delovanja dr. Andreja Pinterja na UP; tega se je lotil z vsem potrebnim zanosom. Večkrat je predeloval predmetnik, se sestajal s predvidenimi izvajalci predmetov, uglednimi strokovnjaki s področja komunikologije, ki jih je zbral z vseh slovenskih univerzitetnih središč; pri tem ni pozabil na vključevanje tako lokalnih kot osrednjih slovenskih medijev in njihovih predstavnikov, tako da je uspešno oblikoval neke vrste konzorcij zainteresiranih ustanov in posameznikov za ta študijski program. Pri tem sva mu z dekanjo UP FHŠ doc. dr. Vesno Mikolič tesno stala ob strani ter ga spodbujala pri vseh potrebnih nadaljnjih korakih, od organizacij sestankov z ustreznimi ustanovami do okroglih miz in vrste drugih sestankov, kakor tudi "diplomatskih" navezav stikov z osrednjo slovensko ustanovo na tem področju, Fakulteto za družbene vede Univerze v Ljubljani, ki mu je tudi podelila osnovno izobrazbo za predstoječo uspešno akademsko kariero.

Prvi korak na tej poti je bila vsekakor njegova izvolitev za docenta na UP FHŠ in znanstvenega sodelavca na UP ZRS. Oba naziva v univerzitetnem svetu že omogočata samostojno kompetentno izvajanje izobraževalnih in znanstveno-raziskovalnih dejavnosti. Posebno ljubo mu je bilo, da je pohvalno pozitivno mnenje za njegovo izvolitev mdr. napisal tudi njegov dolgoletni mentor in vzornik, prof. dr. Slavko Splichal, ki ga je Andrej tako spoštljivo in vdano cenil. Tudi ko je slednji napisal pogojno pozitivno oceno njegovemu predlaganemu študijskemu programu, ga je po prvotnem razumljivem rahlem razočaranju večinoma preoblikoval skladno s pričakovanji in navodili svojega učitelja. Še več, še bolj se je poglobil v problematiko, pritegnil v primerjavo še druge mednarodno primerljive sorodne študijske programe ter po oceni študijske komisije UP in senata UP pripravil zgleden študijski program, ki bo nudil nove možnosti uveljavljanja mlade slovenske univerze.

Vendar pa žal Andrej tega priznanja ni doživel; le dan pred potrditvijo študijskega programa na univerzitetni komisiji nas je zapustil. Kljub temu da nas je same pustil v boju za akreditacijo programa še pred Svetom za visoko šolstvo RS, sem prepričan, da bo njegova dediščina prav s tem študijskim programom omogočila marsikateremu nadobudnemu komunikologu oziroma komunikologinji uspešno ustvarjalno in delovno pot.

Za konec slovesa od Andreja ne smem pozabiti povedati, da je bil tudi odličen pedagog, kar morebiti še najboljše ponazarjajo besede njegove študentke na FHŠ, ko je zvedela, da nas je zapustil: "Zgubili smo najboljšega profesorja."

Darko Darovec